

گسترش کتابخانه های دیجیتال و تاثیر آن بر فرهنگ مطالعه

دستاورد های بشری در قالب تکنولوژی در ۳۰۰ سال گذشته، تأثیر مهمی بر توسعه فرهنگ مادی جوامع گذاشته است. تکنولوژی مجموعه ای از روش ها و تجربیات و علوم عملی است که مردم برای تسلط بر محیط و حل مشکلات مربوط به رابطه شان با محیط به کار می برند. تکنولوژی مناسب آن است که با بنیان های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه ای که از آن استفاده می کند سازگار باشد؛ تکنولوژی مناسب برای توسعه فرهنگی جامعه چندین مزیت دارد: «۱- هرچه دستاوردهای بشری با نظام اجتماعی جامعه سنخیت بیشتری داشته باشد، این مسئله خود منجر به تقویت تکنولوژی شده و موجب کاهش از هم گسیختگی فرهنگی در جامعه گردیده است. ۲- تناسب تکنولوژی با فرهنگ موجود یک جامعه آسایش مردم منطقه را تضمین میکند.» (یونسکو، ۱۳۷۹: ۲۰) (۱۱)

مقوله هایی که در بخش فرهنگ برنامه های توسعه همواره به آن پرداخته شده است، مقوله کتاب و کتابخانه است. گردآوری، ذخیره و اشاعه کتاب یا اطلاعات، در کتابخانه ها انجام می شود. هر کتابخانه بسته به وظایف و اهداف خود سعی در برآوردن نیازهای اطلاعاتی مخاطبان خود دارد. مهم ترین نهادی که در هر کشور موظف است به نیازهای فرهنگی و اطلاعاتی همه اقشار جامعه بدون در نظر گرفتن سن، جنس، مذهب، شغل، میزان تحصیلات، و دیگر خصوصیات و توانایی های فردی پاسخ دهد، کتابخانه است. حضور کتابخانه در جامعه، یک مرجع فرهنگی برای انسان ها تلقی می شود. نقش این مرجع فرهنگی این است که با قرار دادن افکار، عقاید، و حاصل اندیشه های خلاق در کنار یکدیگر، وسیله ای برای ایجاد علاقه به مطالعه و تحقیق برای افراد جامعه پدید آورد.

کتابخانه دروازه ای است به سوی دانش که شرایط اساسی را برای یادگیری مداوم، تصمیم گیری مستقل، و توسعه فرهنگی افراد و گروه های اجتماعی فراهم می آورد. از دیر باز گفته اند که کتابخانه جزء مراکز فرهنگی است و دارای دو وجه فرهنگی و اطلاعاتی است. وظیفه اطلاع رسانی کتابخانه از طریق محلی که کلیه آثار مربوط به کتابخانه در آن وجود دارد، انجام می گیرد. (۲)

کتابخانه با مبادله دانش سرو کار دارد و با تدارک اطلاعات آماده و بسته بندی شده از طریق ابزاری مشتری پسند به انتقال و مبادله دانش یاری رسانده است. کتابخانه در جامعه ای که دانش و وسایل ارتباطی آن در حال پیچیده شدن است باید نقش وسیعتری ایفا کند. نقش دیگر کتابخانه ارائه خدمات اطلاع رسانی است. کتابخانه های امروزی با بکارگیری تکنولوژی های پیشرفته قادر هستند وظیفه اطلاع رسانی و اشاعه اطلاعات را به بهترین و سریعترین نحو انجام دهند.

کتابخانه های دیجیتال Digital libraries

این کتابخانه ها، موسسات یا سازمان هایی هستند که منابع مختلف شامل منابع انسانی و تجهیزات مورد نیاز برای ارائه خدمات کتابخانه ای مثل فهرست نویسی، رده بندی، اطلاع رسانی، روابط بین کتابخانه ای، مواد آموزشی، منابع کتابخانه ای و دیگر خدمات را با استفاده از شبکه های پرسرعت مهیا می سازد. بدین وسیله منابع آموزشی و خدمات، آماده می شود و در اختیار گروه های ویژه ای از کاربران و یا خوانندگان و دانشجویان قرار می گیرد.

نسل پنجم: کتابخانه های مجازی Virtual libraries

کتابخانه های مجازی کتابخانه های بدون دیوار هستند. بدین معنی که منابع آن ها ، تنها بر روی وب موجود است و همه ی خدمات کتابخانه ای نیز در آن ها فقط و فقط از طریق وب انجام می پذیرد. بنابراین می توان نتیجه گرفت منابع این نوع کتابخانه ها ، از نوع کتاب های الکترونیکی بر روی شبکه است. محیط کاری نیز ، محیط شبکه های رایانه ای بسیار سریع از نوع شبکه های ماهواره ای یا فیبر نوری است.

کتابخانه دیجیتال کتابخانه ای است که مواد و خدمات دیجیتالی را شامل می شود. مواد دیجیتالی آیتیم هایی هستند که از طریق ابزار و شبکه های دیجیتالی (دودویی) ذخیره ، پردازش و انتقال داده می شوند. خدمات دیجیتالی ، خدماتی (کمک های ارجاعی) هستند که منابع را به صورت دیجیتالی از طریق شبکه های کامپیوتری تحویل یا ارائه می دهند. کتابخانه های دیجیتالی در واقع مجموعه هایی هستند که امکانات لازم را برای انتخاب ، سازماندهی، دسترسی ، تفسیر ، انتقال ، نگهداری ، انجام و تضمین دوام مجموعه آثار دیجیتالی فراهم می آورند به نحوی که این منابع از نظر اقتصادی نیز برای استفاده به وسیله یک گروه مشخص یا مجموعه ای از گروه ها، قابل دسترسی باشد.

محتوای کتابخانه های دیجیتال شامل منابع اطلاعاتی در قالب الکترونیکی (متن ، صوت ، تصویر، ویدئو) که برخی از آن ها ممکن است به صورت تجاری از ناشران و عرضه کنندگان منابع و پایگاه های اطلاعاتی خریداری شوند. نمونه های الکترونیکی منابع چاپی موجود در کتابخانه ها که می توانند کتابها ، مجلات و منابع دیداری و شنیداری ، نسخ خطی ، نقشه ها و غیره باشند. منابع اطلاعاتی با کیفیت بالا و منحصر به فردی که از طریق محیط اینترنت قابل دسترس هستند یا حتی متعلق به مجموعه کتابخانه های دیگر در محیط وب باشند. این کتابخانه ها ، مؤسسات و سازمان هایی هستند که منابع مختلف شامل منابع انسانی و تجهیزات مورد نیاز برای ارائه خدمات کتابخانه ای مثل فهرست نویسی ، رده بندی، اطلاع رسانی ، روابط بین کتابخانه ای ، مواد آموزشی ، منابع کتابخانه ای و دیگر خدمات را با استفاده از شبکه های پرسرعت ، مهیا می سازند.

ویژگیهای کتابخانه های دیجیتال:

کتابخانه های دیجیتال . وجه دیجیتال کتابخانه های سنتی هستند که مجموعه های دیجیتال و سنتی یعنی مواد الکترونیکی و کاغذی را در بر می گیرد.

کتابخانه های دیجیتال هم به مهارت کتابداران احتیاج دارد و هم مهارت دانشمندان کارآمد رایانه.

در کتابخانه های دیجیتال فاصله میان جویندگان و پدید آورندگان تقریباً به صفر می رسد.

کتابخانه دیجیتال علاقمندان به موضوعات مشترک را از سراسر کشور کنار هم می آورد و به آنها امکان می دهد که در هر جای ایران و حتی جهان در موضوعات مورد علاقه شان به بحث بنشینند و این باعث می شود فاصله میان نخبگان کشور از بین برود و آنها بتوانند مسائل خودشان را با دانشمندان و نخبگان جهان مطرح نمایند.

در کتابخانه های دیجیتال . امکان استفاده همزمان از یک منبع خاص برای استفاده کنندگان فراهم است.

از این نظر که خدمات کتابخانه ای را به زمان و مکان خاص محدود نمی سازند و اطلاعات موجود در این کتابخانه ها در تمامی روزهای هفته و در تمامی ساعات شبانه روز قابل دستیابی می باشند.

زایای کتابخانه های دیجیتالی

کتابخانه دیجیتالی دارای امتیازات متعددی است، نیاز به فضای کم، امکان بازیابی و ذخیره اطلاعات، سهولت استفاده در همه جای دنیا از جمله آن است. شاید بزرگترین مزیت کتاب های دیجیتالی نسبت به کتاب های چاپی، حجم و قابلیت حمل آنهاست. حجم و وزن کتاب ها مانع از این هستند که شما همواره چندین کتاب را به همراه داشته باشید تا در مواقع لزوم از آنها استفاده کنید. اما با ساخت حافظه های کوچک و پرفریت، این امکان برای شما فراهم است که تعداد بسیار زیادی از کتاب های الکترونیکی را همیشه با خود حمل کنید. این که بتوانید متن تمام کتاب های کتابخانه ملی و حتی بیشتر از آن را در حافظه کوچکی که به حلقه جاسوئیچی شما متصل است، همواره به همراه داشته باشید به هیچ عنوان اغراق آمیز نیست. در منزل نیز لازم نیست حجم زیادی از فضای خانه را به کتابخانه شخصی اختصاص دهید و کل کتاب ها با چندین نسخه پشتیبان، می توانند در فضای اندکی از میز کار شما قرار گیرد(به نقل از آقای. ۱۳۸۸).

به نظر ویتن و بین بریج [۸] (۲۰۰۳)، کتابخانه دیجیتالی سه مزیت عمده نسبت به همتای سنتی خود، کتابخانه دارد:

۱- دسترسی از راه دور به منابع آن به سادگی امکان پذیر است،

۲- از امکانات بسیار قوی و وسیع جستجو و مرور بهره می گیرد،

۳- اساس و پایه ای برای خدمات دارای ارزش افزوده محسوب می شود. (نبوی، ۱۳۸۴).

به طور کلی از مزایای یک کتابخانه دیجیتالی می توان مطالب زیر را نام برد:

-هیچ وابستگی فیزیکی وجود ندارد: کاربر این کتابخانه برای دسترسی به مطالب خود نیاز به حضور در کتابخانه ندارد و از هر جا می توان به اطلاعات این کتابخانه دسترسی داشت.

-دسترسی چندگانه به یک سند: یک سند در یک زمان می تواند مورد استفاده ی چندین نفر قرار گیرد.

-فضا: در کتابخانه های دیجیتالی نیازی به حجم بالای فضا برای نگهداری اطلاعات وجود ندارد.

-سازماندهی منابع اطلاعاتی؛

-توصیف منابع اطلاعاتی اعم از متن، تصاویر، فایل های صوتی و نظایر آنها؛

-تحلیل محتوا و نمایه سازی؛

-دسترسی آسان به محتوای مواد دیجیتال

-امکان دسترسی به محتوای مواد سایر کتابخانه ها یا مراکز دیجیتالی

-مدیریت دقیق تر بر حجم گسترده ای از اطلاعات در کتابخانه های دیجیتالی.

-کاهش زمان نشر، در نتیجه کاهش زمان اشاعه اطلاعات.(به نقل از آقای. ۱۳۸۸).